

Studiehandledning till

www.tankeverksamheten.se
www.abf.se/goteborg/
Kontakt: redaktionen@tankeverksamheten.se

Göteborg 2012

Studiehandledning till ”Jämlikhetsnormen” av Anders Nilsson & Örjan Nyström

Denna studiehandledning är upplagd med tanke på cirkelstudier i traditionell form eller på nätet, men kan naturligtvis även användas som stöd för självstudier. Det finns i sammanhanget anledning att understryka att boken inte är något internt diskussionsunderlag för de närmast sörjande i det socialdemokratiska partiet. Dess avsikt är att stimulera diskussion, studier och forskning på en betydligt bredare basis bland människor som är intresserade av ett mer anständigt samhälle än det vi idag är på väg in i.

För att citera ur bokens förord: ”Att rekonstruera ett socialdemokratiskt alternativ inför dagens politiska utmaningar torde vara en angelägenhet för många människor. En del kanske inte ens identifierar sig partipolitiskt överhuvudtaget, som bekant en växande skara i dagens politiska kultur. Detta hindrar inte att de kan uppfatta sig som intressenter i debatten om socialdemokratins kris. Det finns många människor idag som mycket starkt upplever ett behov av en politisk kraft som för traditionerna från 1900-talets sociala demokrati vidare in i ett nytt sekel.”

Det inledande mötet – en översikt över bokens innehåll och uppläggning

Utgångspunkt bokens förord

”Jämlikhetsnormen” är en tämligen omfattande bok med analytisk inriktning. Det är alltså ingen utåtriktad stridsskrift som driver en svartvit polemik mot vad som utpekats som arbetarrörelsens fiender, där ett ”vi” som har alla sanningar och rätten på sin sida ställs mot ett ”dom” som ljuger och bedrar. Det är heller ingen politisk debattbok av traditionellt slag, som driver en eller ett par teser i några bestämda frågor på den politiska agendan – en typ av böcker där det är lätt att svara på frågan: vad handlar denna bok om, och vad är det ni vill? Författarna har medvetet försökt undvika det slaget av framställning för att istället förverkliga en mer resonerande framställning där bokens slutsatser ska växa fram ur en arbetsprocess med materialet, som läsarna inbjuds att följa och delta i – liksom de inbjuds delta i de ”upptäckter” som fortlöpande görs i denna arbetsprocess.

I bokens förord anges dess utgångspunkt i påståendet att den reformistiska arbetarrörelsen sedan ganska länge befinner sig i en identitetskris, inte bara i Sverige utan också internationellt. Denna identitetskris sägs ha dubbla rötter:

- Dels en förlust av orienteringen i *tiden*, dvs. det saknas en grundläggande analys av de djupgående samhällsförändringar som präglar den nuvarande fasen av kapitalismens utveckling. Just det kapitalistiska samhällets strukturellt betingade fasförändringar och den dynamik som styr dem är en viktig pusselbit i bokens analys.
- Dels en förlust av den *ideologiska orienteringen*. Vari består egentligen den socialdemokratiska särarten idag, i ett politiskt spektrum mellan socialliberalism, nykonservatism och nya politiska krafter som alltmer förefaller tränga ihop sig i en pragmatisk mittfåra? Bokens titel – ”jämlikhetsnormen” – ger förstås en antydning om var den vill söka svaret.

Dessa båda utgångspunkter leder in mot en framställning som berör många ämnen, men målet är hela tiden detsamma: att återge socialdemokratins den förlorade orienteringen dels i *tiden*, dels i *ideologin*.

En annan viktig bakgrund till bokens uppläggning är att socialdemokratins kris är både långvarig och geografiskt omfattande. Det handlar inte om 2006 eller 2010 års svenska valförluster. Det handlar inte heller om den ena eller andra politiska "skandalen", den ena eller andra politiska ledarens egenskaper, det ena eller andra enskilda samhällsproblemet på den mediala agendan. Det handlar inte om att analysera de numera lika många som täta opinionsundersökningarna, som från månad till månad låter mörker och ljus skifta över den politiska horisonten. "Jämlikhetsnormen" vill lyfta blicken över allt detta: socialdemokratins kris som den definieras i punkterna ovan handlar om decennier, och om det faktum att hela den europeiska socialdemokratins har förlorat den centrala ställning den erövrade under 1900-talets lopp, med kulmen under "guldåldern" decennierna efter kriget.

En första diskussionspunkt kan därför vara att diskutera cirkeldeltagarnas upplevelse av socialdemokratins allmänna läge som idag och som det utvecklats de gångna decennierna. Delar deltagarna bokens krisbild?

Bokens slutsats är att idédebatten i arbetarrörelsen idag måste ske "med större långsiktighet och ett helt annat allvar än vi hittills sett", vidare att den ideologiska diskussionen på helt annat sätt än förr måste få karaktären av en "arbetsuppgift" Vad menas? Håller du med? Vad innebär detta för formerna för idédebatt och idéutveckling inom parti och fackföreningsrörelse? Vilka brister har de, och hur kan de rättas till? Hur ska man kunna förena denna långsiktiga arbetsuppgift med kravet att samtidigt kunna agera kraftfullt i dagspolitikkens strider?

Ett annat viktigt syfte med boken är att lägga grunden till en ny socialdemokratisk reformstrategi. Även här är syftet att bredda perspektivet både innehållsmässigt och tidsmässigt: det handlar om att forma ett sammanhängande sätt att tänka där en rad olika politikområden vävs samman i ett medellångt tidsperspektiv. Förvisso behöver socialdemokratins en strategi för att vinna val, och vi vill på intet sätt förringa betydelsen av en sådan. Men det behövs också ett strategiskt tänkande som på ett någorlunda konkret och gripbart sätt talar om i vilken riktning vi vill förändra samhället i ett 20-25-årsperspektiv.

Diskutera begreppet "reformstrategi i ett medellångt tidsperspektiv"! Hur skiljer sig detta från det sätt vi idag diskuterar politisk strategi?

Efter dessa inledande diskussioner kan det vara lämpligt att gruppen gör en överblick över bokens huvudsakliga innehåll och uppläggning. Då blir det lättare att strukturera diskussionen så att man inte kastar sig över alla frågor på en gång.

Första kapitlet, "Reformismens förvandlingar" har fokus på ideologin – närmare bestämt vad man kan mena med socialdemokratins som företrädare för en "reformistisk socialism". Men kapitlet ger egentligen inget svar på den frågan i form av någon enkel definition. Det handlar inte heller om en idéhistorisk framställning i egentlig mening. Det är istället vad som i akademiska sammanhang brukar kallas en *typologi* – en *beskrivande* framställning av hur *olika* tolkningar av reformismen formats och utvecklats parallellt under loppet av arbetarrörelsens historia, och fortsätter att än idag öva inflytande på vad dess företrädare menar när de betecknat sig som "reformistiska socialister". Efter att ha läst detta kapitel blir det förhoppningsvis omöjligt att ge ett enkelt svar – ja eller nej – på frågan "är du reformist?". Här läggs, kan man säga, en första grundsten för att återvinna socialdemokratins förlorade orientering i ideologin, men inte genom att lägga fast några teser – snarare tvärtom.

Andra kapitlet, "Strukturomvandlingens förvandlingar" tar itu med orienteringen i tiden. Det brukar ju sägas att socialdemokratins inte förmått "följa med sin tid", att den är en rörelse förankrad i ett förgånget industrisamhälle. Men vad menas egentligen med att "följa med sin tid"? Vilken "tid" lever vi i egentligen? Kapitlet söker svaret utifrån två ekonomiska forskningslinjer, dels institutionalismen, dels teorier kring strukturomvandlingen och dess cykliska karaktär. Vad utmärker den nuvarande fasen av strukturomvandling, och vilka problem och möjligheter ställer den oss inför när det gäller att förverkliga socialdemokratiska värderingar? I vilken riktning måste vi söka oss fram i en politik för ökad jämlikhet idag? Redan här börjar framställningen nosa på möjliga förnyelser av en socialdemokratisk reformpolitik, ett ämne som emellertid fullt ut ställs i centrum först i det följande kapitlet:

Tredje kapitlet, "Ett nytt institutionellt ramverk". Detta begrepp, som presenterades i föregående kapitel, konkretiseras nu utifrån den analys av strukturomvandlingen som gjordes där. Begreppet "institutionellt ramverk" anger att det är nödvändigt att åstadkomma en samordning av politiken på flera områden utifrån jämlikhetsnormen, på ett sätt som är överensstämmelse med strukturomvandlingens rörelseriktning. I detta kapitel presenterar författarna hur detta ska kunna ske genom en konkret reformpolitisk översikt över ett brett politiskt spektrum: välfärdspolitik, lönebildning, arbetslivs- och arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik och skattepolitik.

Fjärde kapitlet, "Socialdemokratisk särart mellan politik och filosofi", flyttar fokus till det ideologiska området och socialdemokratins förlorade orientering på detta område. Inledningsvis görs några viktiga bestämningar av jämlikhetsnormens innebörd idag, i kontrast såväl mot socialliberalismen som mot en äldre socialistisk idétradition. Därefter förs diskussionen på ett filosofiskt plan som vi sällan beträder i arbetarrörelsens ideologiska diskussioner. Först genom en genomlysning av den moderna socialliberalismen som den formuleras av den amerikanske filosofen John Rawls. Därefter genom en presentation av den s.k. *nyaristoteliska* filosofin, en mot liberalismen kritisk strömning av stort intresse för en socialdemokrati som vill finna nytt fäste för jämlikhetsnormen i dagens kapitalistiska utvecklingsfas. Avslutningsvis prövas socialdemokratins särart mot de nykonservativa strömningarna som vinner ökad anklång i samband med kommunitära reaktioner i spåren av nyliberalismens kris.

Femte kapitlet, "Jämlikhet och social rörlighet", väver samman strukturanalysen, utkastet till ett nytt institutionellt ramverk och den ideologisk-filosofiska diskussionen i de föregående kapitlen. En mer universell, klassövergripande jämlikhetsnorm knyts samman med behovet av en likaledes breddad politik för social rörlighet. Som helhet handlar det om ett förslag till hur traditionella värden som burits fram i arbetarrörelsen under 1900-talet kan omformuleras och utvecklas för att bära även i ett nytt århundrade.

Appendix, "Vart är Kina på väg?" I kapitel två kom analysen av den nuvarande strukturfasen in på en avgörande förändring: den expansionsperiod som inleddes på 1990-talet har för första gången sedan kapitalismens uppkomst inte haft sitt centrum i Västeuropa och Nordamerika, utan i områden utanför industrialismens gamla kärnländer. Den helt avgörande faktorn för att så kunnat ske är utan tvivel den historiska omvandling som pågår i Kina. Av det skälet har författarna valt att lägga ett avsnitt om denna omvandling i ett särskilt tillägg utanför den löpande framställningen i boken i övrigt. Är den oerhörda ekonomiska utvecklingen där hållbar? Hur ser förhållandet mellan ekonomisk omvandling och politisk utveckling ut? Det är några frågor som brukar diskuteras i sammanhanget, och som tas upp i detta "appendix".

En möjlighet är att efter det inledande mötet ägna ett möte åt varje kapitel, dvs. sammanlagt sex möten (det avslutande appendixet om Kina kan lämpligen beröras i samband med det andra kapitlet). Men boken är innehållsrik och rymmer stoff för åtskilliga diskussioner och fler möten än så. Det rekommenderas att cirkelledaren redan före cirkeln har gjort sig väl bekant med boken och förberett ett förslag till uppläggning som är anpassat efter deltagarnas intresse och förkunskaper. I det följande föreslår vi ett antal frågeställningar som kan disponeras på olika sätt med

olika antal studieträffar. Ett förslag kan vara att efter en inledande träff ägna ett möte åt kapitel 1, tre möten åt kapitel 2 (s. 40-86 inklusive appendixet s. 350 ff, 87-141 och samt 142-198), ett möte åt kapitel 3, två möten åt kapitel 3 (s. 250-294 samt 294-315) och slutligen ett möte åt bokens avslutande femte kapitel, dvs. sammanlagt nio träffar. Om det handlar om en studiecirkel på nätet är naturligtvis en friare uppläggning möjlig.

Kapitel 1. Reformismens förvandlingar

Inledningsvis beskrivs den socialdemokratiska grundåskådningen som en dubbel bekännelse till "reformism" och "demokratisk socialism".

Är det så socialdemokrater talar om sig själva idag? Är det så partiet presenterar sig inför nya medlemmar? Finns det någon gemensam uppfattning i partiet om vad dessa "självbestämningar" innebär?

Som vägledning för diskussionen om denna fråga presenterar kapitlet fem olika versioner av reformistisk demokratisk socialism som de framträtt under olika perioder i partiets 1900-talshistoria.

Gör en kortfattad genomgång av de olika versionerna! Hur skiljer de sig åt?

I boken (sid. 22) förenklas typologin genom att peka ut "två slags reformistisk socialism. I den ena kopplas och värderas reformer i perspektivet av ett grundläggande systemskifte. Den andra utgår istället från ett blandekonomiskt betraktelsesätt där reformer tänks förändra kapitalismens funktionssätt i en gradvis process utan något givet socialistiskt slutstadium. Diskutera skillnaderna mellan dessa båda synsätt, hur de avspeglas i vänsterdebatten – och hos deltagarna i cirkeln.

Är det riktigt att som boken gör peka ut utvecklingen efter 1970-talet som ett "reformstrategiskt vakuum?"

Avslutningsvis vidgas diskussionen till att omfatta vänstern som helhet i en diskussion om "alternativ till reformismen". Boken karaktäriserar det enda sådana alternativet idag som "den rena protestens politik".

Är denna karaktäristik riktig?

Diskutera bokens värdering av "den rena protestens politik"!

Vad menas med detta stycke: "Precis som protesterna kan leda till reformer kommer därför reformerna förr eller senare att ge upphov till nya protester – det är en bestående dialektik. I bästa fall kan den vara fruktbar".

Kapitel 2. Strukturomvandlingens förvandlingar

Inledningsvis anger författarna som viktig vetenskaplig inspiration *den institutionalistiska traditionen*, och presenterar i det sammanhanget en del grundläggande begrepp. Gå igenom dessa och ge exempel som belyser begreppen:

Vad betyder ett "institutionalistiskt förhållningssätt"?

Vad är skillnaden mellan formella och informella institutioner?

Vad är ett "institutionellt ramverk" och varför behöver varje samhälle ett sådant ramverk?

Boken tar som exempel på institutionernas betydelse upp Gunnar Myrdals termer "soft states" och "hard states". Ge exempel i dagens värld!

Författarna skriver, med "den svenska modellen" som exempel, att den institutionella ordningen gör utvecklingen i ett samhälle i viss utsträckning "spårbunden". Varför, och vad betyder det?

Vad betyder det begrepp "instrumentellt imperativ", som författarna introducerar?

Därefter kopplar författarna sin institutionalistiska ansats till en annan viktig vetenskaplig utgångspunkt för förståelsen av samhällsutvecklingen, nämligen *strukturcykelteorin*, och mer allmänt *den marknadsburna strukturomvandlingens grundläggande betydelse* för samhällsdynamiken. Till denna fråga återvänder boken senare i kapitlet med en mer konkret analys (bl. a. sid. 87 ff). Det som här skrivs i ämnet kan ses som en slags introduktion till centrala tankegångar i bokens fortsättning. Men redan här kan det vara skäl att kort **diskutera innebörden i begreppet "strukturomvandling"**. De fasförskjutningar som strukturomvandlingen genomgick först under 1970-talet, sedan under 1990-talet ges en

avgörande roll för att socialdemokratin under denna period förlorade det politiska fotfästet. **En inledande diskussion** om detta påstående kan också vara på sin plats – med reservationen att frågan återkommer.

Även nästa avsnitt – ”produktionens och reproduktionens samband” – kan betecknas som en slags introduktion till ett centralt tema i boken som återkommer i mer utförliga och konkreta sammanhang senare (t.ex. sid. 93-97, 167-177 och 204 ff), i samband med bokens centrala tema om hur man ska kunna forma en politik för att utveckla samhällets mänskliga resurser. Även här är det skäl att kort klargöra begreppens innebörd. Författarna kritiserar arbetarrörelsens idétradition för ”ekonomistisk inskränkheter i kombination med mer eller mindre patriarkaliska värderingar”. Vad menas? Stämmer det?

Också här kan **en inledande diskussion** vara på sin plats.

Därefter vidtar en första, inledande genomgång av grundläggande frågor i det ”orientering i tiden” som är nödvändig för att socialdemokratin ska kunna återvinna en reformistisk strategi.

Författarna har i tidigare sammanhang hävdade att vi lever i en expansiv fas i kapitalismens utveckling. De har också hävdade att det finns ett samband mellan reformismen och hur tidshorisonten ter sig: ”utan tron på en bättre framtid, ingen reformism – utan reformism ingen tro på framtiden”. Mot den bakgrunden menar de att den reformistiska fantasin idag hämmas av en alltför dominerande pessimistisk uppfattning om samhällsutvecklingen. Två problemområden kan i särskilt stor utsträckning sägas kunna motivera ett ifrågasättande av arbetarrörelsens traditionella tro på ”en bättre framtid”.

För det första en framförallt ekologiskt, men också livsstilbaserad uppfattning att ekonomisk tillväxt varken kan vara en önskvärd eller möjlig målsättning för politiken. Boken har en rad både mer teoretiska och ”praktiska” invändningar mot den ”tillväxtkritiska” diskussion som mot denna bakgrund utvecklats.

Vad menar vi egentligen när vi i denna diskussion talar om ”tillväxt”? Ofta likställs det med BNP-utveckling – hur kritiserar i boken detta sätt att använda begreppet?

Ett annat påstående som görs är att tillväxt definitionsmässigt betyder ökad förbrukning av naturresurser. Hur kritiserar detta i boken?

Ett centralt argument i sammanhanget är vad som kallas "decoupling". Vad är det? Hur ser enligt författarna de politiska förutsättningarna för en framgångsrik "decoupling" ut?

Författarna menar att en politik för att hejda tillväxten skulle få politiska och sociala konsekvenser som i sin tur skulle försvåra samhällets förmåga att handskas med miljöproblemen. Hur då?

Finns det fog för författarnas "försiktiga optimism" när det möjligheterna att förena ekonomisk tillväxt och ekologisk hållbarhet? Vad krävs för att det inte bara ska vara en from förhoppning?

Den andra "varningssignalen" när det gäller vartåt utvecklingen lutar i den expansiva utvecklingsfas i kapitalismens utveckling som inleddes på 90-talet handlar om konsekvenserna av krisen i det finansiella systemet.

Inledningsvis förs här en diskussion om den världshistoriska betydelsen av att kraftcentrum i den ekonomiska utvecklingen för första gången sedan industrialismens uppkomst förskjutits mot det som förr kallades "tredje världen", med den kinesiska omvandlingen i spetsen.

Vilken betydelse har detta för vårt sätt att tala om den ekonomiska och politiska utvecklingen i världsmåttstock?

Därefter görs en analys av Eurozonens kris, som ju är pågående med oförutsägbara konsekvenser, vilket naturligtvis riskerar att göra en del av det som skrivs i boken inaktuellt.

Diskutera bokens analys av eurokrisen och de möjliga utvägar ur den som boken antyder!

Av mer avgörande betydelse för det finansiella systemets utveckling i världsmåttstock är emellertid riskerna för världshandelns utveckling om hela det internationella valutasystemet bryter samman.

Diskutera bokens analys av försvagningen av USA-dollar som global reservvaluta! Vilka möjliga "lösningar" på denna situation finns det?

Även på denna punkt signalerar bokens författare en försiktig optimism om att utvecklingens logik kommer att framtvunga någon form av reformerat institutionellt ramverk för världsekonomin.

Vad finns det för fog för denna försiktiga optimism? Vilken roll kan socialdemokratin spela i detta sammanhang?

Boken inleder sedan den fördjupade orientering i tiden som är grundläggande i en diskussion om politisk strategi. Som utgångspunkt återvänder framställningen till det strukturcykliska perspektivet som det kort presenterades i kapitlets inledning. Utifrån en översikt över den ekonomins långa vågor sedan industrisamhällets uppkomst diskuteras den dynamik som växlar expansion och stagnation i kapitalismens utveckling.

Sidorna 87-141. Olika förklaringar till det strukturcykliska utvecklingsmönstret har lanserats – diskutera dessa!

Det strukturcykliska forskningsperspektivet har historiskt utvecklats i kontrast och ibland opposition mot den nyklassiska marknadsliberalismens läror, medan det varit mer naturligt att knyta an till ett mer institutionalistiskt synsätt. Varför? Ge exempel!

Vilka förklaringar kan det finnas till skiftena mellan expansiva och stagnerande strukturfaser?

Bokens framställning går sedan vidare till en analys av vad författarna menar är det grundläggande kännetecknet på den expansiva fas i kapitalismens utveckling som inleddes på 1990-talet (vid sidan av de nya globala utvecklingsmönstren). Begreppen skjutande ("push") och dragande ("pull") system introduceras. Boken gör en genomgång av konsekvenserna av den pågående övergången från push till pull på en rad områden. Denna del av boken (sidorna 97-128) finns det anledning att studera relativt noga, mot bakgrund av att den har stor bäring på de mer konkreta politiska reformområden som sedan penetreras.

Vad är skillnaden mellan skjutande och dragande system? Ge exempel!

I beskrivningen av pull-konceptet används en rad begrepp som "lean production", "Just in time", "best practice", "outsourcing" och "outshoring", "kundvalsstyrning". Vad betyder de?

Vilken betydelse har övergången från push till pull för den internationella arbetsfördelningen och företagens organisation av produktionen?

Vilken betydelse har den för arbetsfördelningen mellan tjänste- och industriproduktion?

Vilken betydelse har den för arbetsorganisation och utbildningssystem?

Vilken betydelse har den för förhållandena mellan små- och storföretag?

Vilken betydelse har den för exportens storlek, sammansättning och betydelse?

Boken för sedan på detta avsnitt en diskussion om hur "pull-revolutionen" påverkar den klassmässiga maktbalansen i samhället. I sammanhanget diskuteras de möjligheter till ökat inflytande som *konsument*er som pull-konceptet innebär – förutsatt att vi finns former för en kollektiv organisation av detta inflytande.

Diskutera hur det på flera områden ökade individuella konsument inflytande vi kan få genom ökad kundvalsstyrningen av produktionen kan växlas över i mer kollektivt organiserade former!

Därefter kommer boken in på hur övergången från push till pull har avspeglat sig i den offentliga tjänsteproduktionen.

Vi har under senare tid sett konturerna av ett borgerligt institutionellt ramverk kring den offentliga tjänsteproduktionen, det s.k. voucher-systemet. Hur kritiseras detta i boken?

Vilka möjligheter öppnar en dragande produktion för en förnyelse av socialdemokratins strategier för den offentliga tjänsteproduktionen? Ge exempel!

Avslutningsvis i denna del breddar boken perspektivet på övergången mellan *push* och *pull* till att handla om mer generella utvecklingsmönster i det kapitalistiska samhället. En av dess mest grundläggande spänningsförhållanden växer ur den samtidiga utvecklingen av ett allt tätare nät av ömsesidiga beroendeförhållanden mellan människorna och mellan dem och de samhälleliga institutionerna å ena sidan, å andra en ökad frigörelse och "löskoppling" av den enskilda individen.

Diskutera detta spänningsförhållande – ge exempel! Hur har det tagit sig uttryck i människors levnadssätt? Hur har det satt sin prägel på och påverkats av den socialdemokratiska reformpolitiken? Hur påverkas det av övergången från skjutande till dragande system?

I den följande framställningen (sid. 128-141) kommer boken in på ett annat klassiskt område för socialdemokratisk reformpolitik, nämligen hur *pull*-revolutionen förändrar förutsättningar för det institutionella ramverket på arbetsmarknaden och i arbetslivet. Stora förändringar har skett på dessa områden sedan 1990-talet, som präglat viktiga delar av agendan för arbetarrörelsens debatt under denna tid.

Hur har denna övergång påverkat det svenska samhället sedan 1990-talet? Ge exempel från arbetslivet, den offentliga tjänsteproduktionen och arbetsmarknadens funktionssätt!

Ett sammanfattande begrepp för hur samhällets förändrats under denna tid är "polarisering". Ge exempel på hur detta tagit sig uttryck på olika områden!

Hur har det svenska samhället hittills förändrats för att anpassa sig till pull-revolutionens utmaningar i arbetslivet?

En följd av förändringarna i arbetslivet och en del av de polariserande krafter det lösgjort är att den sociala risknivån i samhället ökar. Hur?

Hur har mot denna bakgrund det som i boken kallas "systemet för kollektivt riskbärande" förändrats?

Vad betyder det att vi sedan 1994 varje år haft ett betydande överskott i bytesbalansen? Diskutera i detta sammanhang överskottsmålet i finanspolitiken!

Sidorna 142-198 handlar om de nya krav som i den pågående strukturcykeln ställs på arbetskraften, och som enkelt kan sammanfattas "hushållning med och utveckling av de mänskliga resurserna". Närmare bestämt diskuteras det som kallas "kognitiv förmåga" och förutsättningarna för att skapa en "lärande miljö" i samhället – jämlikhetsfrågan reses här som en fråga om att utjämna de kognitiva kapaciteterna i samhället.

Bokens fokus på "kognitiv förmåga" ger uttryck för att vår kunskapssyn måste förändras som följd av den digitala revolutionen och övergången från push till pull. Kunskap sägs förändras från en "lagervara till ett flöde". Vad menas? Vilka konsekvenser får detta för kunskapsproduktionens och utbildningssystemets institutionella ramverk?

Med anknytning till Gösta Esping-Andersen tecknas två möjliga scenarier för utvecklingen i det s.k. kunskapssamhället. Vilka? Var placerar sig den svenska utvecklingen hittills inför detta framtidsperspektiv?

Hur kan det komma sig att de polariserande krafterna får negativa konsekvenser över hela den socioekonomiska skalan, inte bara på dess nedre pinnhål? Diskutera med utgångspunkt från Aaron Antonovskis begrepp "KASAM!"

På denna punkt i framställningen plockas ett centralt begrepp upp som presenteras mer utförligt i början av nästa kapitel – ”en social investeringsstrategi”. En sådan strategi måste, menar författarna, inför de nya utmaningarna ta sikte på tidiga insatser för att främja barns kognitiva utveckling. Utvecklingen av mer ”lärande miljöer” diskuteras i det följande med fokus på två områden, först förskolan, sedan familjen.

Varför läggs fokus på insatser på förskolenivå?

Hur måste utvecklingen av barnomsorgs- och förskoleverksamhet utvecklas för att understödja minskade sociala klyftor i spåren av den pågående strukturomvandlingen?

I sammanhanget tar boken upp ett nytt begrepp, ”proportionell universalism”. Vad betyder det? Hur förhåller det sig till den traditionella tolkning vi givit åt begreppet generell välfärdspolitik?

Vid sidan av de ekonomisk-tekniska förändringarna lyfter Esping-Andersen fram den demografiska utvecklingen i form av minskande befolkningsandel i förvärvsaktiv ålder som en avgörande faktor för samhällsutvecklingen i vår del av världen. Hur ser denna utveckling ut i olika länder? Vilka konsekvenser kan den få?

Esping-Andersen menar att de sociala riskfaktorerna inte bara är inkomstrelaterade utan också beroende av olika ”familjekulturer”. Diskutera hans analys av hur familjemönstren förändras idag i olika samhällsklasser! Vilka konsekvenser får detta för jämlikheten? Hur påverkar det vår förmåga att möta de utmaningar vi ställs inför i den pågående omvandlingen av ekonomi och demografi?

Esping-Andersen menar vidare att utvecklingen måste mötas av reformer som över hela den socioekonomiska skalan stärker kvinnornas förhandlingspositioner i hemmen – närmare bestämt genom en omfördelning av det produktiva och reproduktiva arbetet. Varför?

I boken förs med utgångspunkt från denna analys två reformförslag fram, den ena för att stärka ställningen på arbetsmarknaden för mödrar med svag socioekonomisk ställning, det andra om en generell arbetstidsförkortning med syfte att utjämna fördelningen av könens ansvar för produktivt och reproduktivt arbete. Diskutera dessa förslag!

I det följande avsnittet (s. 177 ff) konstateras att den nuvarande strukturcykeln betytt minskad jämlikhet och ökande polarisering i klassamhället.

Varför sker en sådan polarisering?

Boken pekar ut två tendenser som särskilt påtagliga i klassamhällets utveckling. Vilka?

Vilken betydelse har den beskrivna utvecklingen av klassamhället i ett regionalt perspektiv av ökad storstadsdominans?

Den avslutande delen av kapitlet (s. 184 ff) diskuterar två centrala reformarenor för arbetarrörelsen, och hur de påverkas av pull-revolutionen: arbetslivet och utbildningssystemet.

Boken söker identifiera en särskild "kunskapskvalitet" som avgörande för att ta tillvara pull-revolutionens möjligheter och åstadkomma uthållig framgång i den globala konkurrensen. Vilken?

Boken hävdar att den kapitalistiska arbetsorganisationsutvecklingen präglas av en ständigt närvarande, olöslig konflikt mellan dynamik och kontroll. Vad menas? Diskutera hur denna konflikt återspeglas i dagens arbetsliv, präglad av hybrider mellan kvarvarande taylorism och lean production!

Den japanske forskaren Ikujiro Nonaka har introducerat begreppet "middle-up-down". Vad menas?

På vad sätt präglas arbetsmotivationssystemen idag av tilltron till externa drivkrafter? Vilka begränsningar har detta inför de utmaningar vi ställs inför? Hur ser förutsättningarna ut för att förverkliga ett arbetsliv mer byggt på interna drivkrafter?

Boken reser uppgiften för arbetarrörelsen att förverkliga strategier för att återförena kunskapen och kontrollen över arbetet med dem som utför det. Vad menas? Vilka erfarenheter har vi historiskt av denna uppgift – jmf diskussionen om "det goda arbetet" på 1980-talet och om "kompetensutveckling" på 1990-talet? Hur ser förutsättningarna ut idag för att föra denna uppgift vidare?

Liksom då det gäller tidiga insatser för att främja kognitiv utveckling avslutas även detta avsnitt med en inledande diskussion om möjliga reformframstötter. Närmare bestämt handlar det nu om yrkesutbildningssystemets utveckling.

Vilken politik har socialdemokratin traditionellt fört på detta område historiskt?

Hur måste denna politik förändras idag för att möta nutidens utmaningar?

Kapitel 3. Ett nytt institutionellt ramverk

I detta kapitel ställer sig författarna uppgiften att skissera huvuddragen till ett nytt institutionellt ramverk för en reformerad socialdemokratisk välfärdsregim – som de skriver: "Nu kavlar vi upp skjortärmarna och skrider till verket". Läsare som tycker det börjar bli dags att övergår från analyser och resonemang och ta itu med den konkreta politiken torde höja på ögonbrynen.

Det förtjänar emellertid att påpekas att det inte är något politiskt handlingsprogram i gängse mening det handlar om. De förslag och framgångslinjer som föreslås är just att betrakta som skisser, en slags ingångar till mer utarbetade reformer som i de flesta fall kräver omfattande utredningsarbete i den sociala ingenjörskonstens bästa traditioner. Man skulle också kunna säga att författarna pekar ut ett antal framgångsvägar som de pläderar för att partiet måste slå in på.

De mer konkreta reformstrategiska diskussionerna förbereds i ett resonerande avsnitt där författarna avgränsar sig från några framträdande trender i socialdemokratisk idédebatt och vänsterdebatt överhuvudtaget. För det första från en fördelningspolitisk omstart av traditionellt slag med fokus på att i efterhand korrigera de sociala klyftor som strukturomvandlingen driver fram. För det andra från en stabiliseringspolitisk ansats med keynesianska förtecken med fokus på att genom penning- och finanspolitik åstadkomma nationalekonomisk jämvikt som basis för "full sysselsättning". Mot dessa linjer i diskussionen om reformistisk förnyelse ställer författarna idén om en "social investeringsstrategi", ett begrepp som figurerat även tidigare i boken men nu ges en mer utförlig presentation.

I motsats till en vanlig uppfattning menar författarna att den framgångsrika socialdemokratiska reformepoken under efterkrigstiden inte i första hand var "keynesiansk". Hur motiverar de denna sin uppfattning?

De hävdar vidare att den sociala investeringsstrategin till sin natur är "dynamisk" och har en tidsaxel i det medellånga perspektiv som de menar en reformistisk strategi måste ha – detta till skillnad från en keynesiansk teoretisk tradition som de menar är "abstrakt, tidlös och ahistorisk". Vad menas?

Hur motiverar de sin uppfattning att keynesianismens betydelse för den socialdemokratiska reformpolitikens framgångar under efterkrigstiden har överbetonats?

Som utgångspunkt för den följande framställningen slår författarna därefter fast vad de menar måste vara det nya instrumentella imperativ som ska vägleda en förnyad socialdemokratisk reformstrategi. Vi presenteras alltså helt kort för en av bokens mest centrala teser, som författarna återkommer mer utförligt till i bokens avslutande kapitel. Men redan här kan det vara på plats med ***en förberedande diskussion av tesen: "Alla sociala positioner ska vara så öppna som möjligt i alla riktningar"***

I studierna av den följande framställningen handlar det naturligt nog om att på område efter område noga gå igenom, diskutera och ta ställning till bokens förslag till reformer på de olika områden som tas upp. För en fördjupad förståelse av dessa förslag är det viktigt att koppla tillbaka till det föregående kapitlets mer analytiska framställning, och se hur reformidéerna hänger samman med dess syn på de pågående strukturella samhällsförändringarna i den nuvarande fasen av kapitalismens utveckling.

Vad föreslår författarna, och hur motiverar de sina förslag då det gäller:

- ***Lönebildning och arbetsgivaravgifter?***
- ***Infrastruktur för det livslånga och livsbreda lärandet i arbetslivet?***
- ***Arbetsanpassningsgrupper?***
- ***En allmän inkomstbortfallsförsäkring?***
- ***Finansieringen av den sociala investeringsstrategin?***

Diskutera också hur de olika förslagen här och tidigare i kapitel 2 (s. 142-176) – vilka täcker in olika politikområden – hänger samman och i sin helhet bildar en ny socialdemokratisk tillväxt- och välfärdsmodell – eller med ett mer institutionalistisk språkbruk - en ny välfärdsregim. Återkoppla till de inledande avsnitten i kapitel 2 om institutionella ramverk (s. 41-44).

Kapitel 4. Socialdemokratisk särart mellan politik och filosofi

Kapitlet rör sig i en gränstrakt mellan politik och filosofi som karaktäriseras på sid. 253.

Vad har man för nytta av filosofi i politisk verksamhet?

Den politiska utgångspunkten för kapitlets filosofiska diskussioner anges inledningsvis genom en diskussion om påståendet att det idag sker "en samling i mitten".

Diskutera skillnaden mellan hur vi talar om "samling i mitten" idag, och hur Tingsten på 1950- och 60-talet talade om "den lyckliga demokratin"!

Författarna pekar ut inställningen till jämlikhet som den avgörande ideologiska skiljelinjen mellan socialdemokrati och liberalism. Med den utgångspunkten blir avsaknaden av en strategi för ökad jämlikhet anpassad till pågående samhällsförändringen något av kärnproblemet när socialdemokratin började förlora den ideologiska orienteringen i början av 1980-talet.

Samtidigt måste synen på jämlikhet och vägen att förverkliga den fortlöpande utvecklas. I detta sammanhang gör boken inledningsvis en kritisk granskning av begränsningar i synsättet i socialliberal och socialdemokratisk idétradition, som idag utgör en allvarlig hämsko för en radikal och tidsenlig jämlikhetspolitik.

Diskutera begränsningarna i socialliberalismens jämlikhetslinje! Ge exempel på hur den tagit sig uttryck i den politiska debatten - historiskt och idag! Den har även haft ett inflytande i socialdemokratin. På vad sätt?

Historiskt sett finns begränsningar också i den socialistiska synen på vad jämlikhetsfrågan handlar om. Vilka? Hur har de vuxit fram? Vilket inflytande har de idag?

Avslutningsvis på detta avsnitt presenteras det mer universella jämlikhetsbegrepp som författarna pläderar för som socialdemokratiskt. Även om frågan återkommer mer utförligt i bokens avslutande kapitel kan det vara skäl att vända och vrida lite på den redan här:

Vad menar författarna med "ett universellt jämlikhetsbegrepp". Hur förhåller det sig till andra sidor av socialdemokratins politik, exempelvis den generella välfärdspolitiken, eller synen på klassamhälle och klasskamp?

Diskutera författarnas påstående att "varje sann jämlikhetssträvan måste byggas upp underifrån". Varför? Ge exempel!

De som förnekar att socialdemokratien har någon egentlig ideologisk särart brukar motivera detta med att det bara är en gradskillnad gentemot socialliberalismen. Därför är förhållandet till socialliberalism en kärnfråga i diskussionen om socialdemokratismen. Boken undersöker denna fråga genom en kritik av det sena 1900-talets mest framstående socialliberale politiska filosof, John Rawls.

Först en orientering i dennes tankevärld:

I liberalismens filosofiska bagage kan man urskilja två huvudströmningar – utilitarismen och "självvägarsskapiden". Hur skiljer sig Rawls tänkande från dem?

Rawls teori om rättvisa innehåller två huvudprinciper – vilka? Hur har Rawls kommit fram till dessa principer?

Varför måste den politiska maktutövningen enligt Rawls inskränka sig till "the basic structure" och de "primära värdena"?

Vad är differensprincipen? På vad sätt ger den uttryck för ett liberalt synsätt på jämlikhet?

Rawls rättviseteori utsätts sedan för en kritisk diskussion med utgångspunkt från den kanadensiske filosofen G A Cohen.

Centralt i Cohens kritik är att det i Rawls princip finns ett underliggande "utpressningsformulär von oben", som växer ur ett likaledes underliggande resonemang om incitament. Detta

resonemang, menar Cohen, står i motsättning till hans utgångspunkt i en konsensus "bakom okunnighetens slöja" om "fairness". Hurdå?

Cohen menar att differensprincipens jämlikhetsekvation inte är en rättvis princip utan en princip för att pragmatiskt handskas med orättvisa. Hur kommer han fram till detta?

Hur kan man förklara att incitamentsstrukturen skiljer sig åt i olika länder på samma utvecklingsnivå, exempelvis Sverige och USA? Diskutera i detta sammanhang Cohens tes att en stor del av samhällets orättvisor produceras utanför "the basic structure"! Ge exempel!

För att komma åt dessa orättens källor i samhället måste man enligt Cohen gå utanför ramen för de rättsprinciper och – procedurer där Rawls och liberalismen uppehåller sig. För att ringa in detta större sammanhang använder han en rad termer – "the sense of community", "the moral atmosphere", "the ethos that governs the society at large". Vad menas? (för en fortsättning och fördjupning av denna diskussion – se det följande avsnittet i boken, "Institutionerna och den moraliska ordningen").

Rawls konstruerar en tänkt ursprungssituation "bakom okunnighetens slöja" som avstampet för sin rättvisuppfattning. I detta sätt att resonera ryms flera centrala liberala tankemönster: atomismen, kontraktslogiken och rationalismen. Vad menas? Hur kritiserar dessa tankemönster i boken?

Det följande avsnittet (s. 276 ff) diskuterar förhållandet mellan formella och informella institutioner – se här hur detta definieras i inledningen till kap 2 sid 41ff.

Hur det kan komma sig att likvärdiga formella institutionella ordningar i olika samhällen kan ge upphov till helt olika utfall vad gäller grad av jämlikhet och rättvisa? Varför räcker det inte med "spelregler"? Ge exempel!

Vad menas med bokens påstående att rättvisa och jämlikhet bara kan gå framåt på två ben? Vad blir konsekvensen av olika typer av "enbenthet" här?

Karaktärisera "den svenska modellen" som moralisk ordning! Hur har den förändrats under senare decennier?

Bokens resonemang i detta avsnitt utgör en slags övergång till en diskussion om en gentemot liberalismen alternativ politisk-filosofisk

tradition som vuxit fram under senare decennier, den s.k. *ny-aristoteliska* filosofin. Dess företrädare vill återvinna en filosofisk grund för tanken om samhället som gemensamt projekt, som "det kollektivt goda", till skillnad från synen på samhället som instrument för individuell lycko- och nyttomaximering.

Ge exempel på hur våra föreställningar om det gemensamma goda som politikens drivkraft och mål tunnats ut under senare decennier!

I boken hävdas också att vår förståelse för sambandet mellan samhällsutvecklingen som helhet och de egna livsprojekten befinner sig i upplösning. Vad menas? Ge exempel!

I detta sammanhang kritiserar boken det sätt liberalismen använder begreppet "valfrihet". Hur återspeglas liberalismens ideologiska inflytande på detta område i samhällsdebatten? I människors föreställningsvärld? Hur kritiseras det i boken?.

I sammanhanget tas den ekonomiska liberalismens grundläggande föreställning om "homo economicus" upp. När denna föreställning blivit riktninggivande för politiken har den enligt boken skapat "fakta på marken". Vad menas?

Vad är skillnaden mellan en "tjock" och en "tunn" beskrivning av det goda samhället. Varför måste vi enligt ny-aristotelikerna bryta med liberalismens förord för en tunn beskrivning? Varför måste den tunna beskrivningen vara "vag"?

I anslutning till diskussionen om en vag beskrivning av det goda förespråkar ny-aristotelikerna det pragmatiska förståndets sökande efter det "rimliga och skäligen" (grekiskans "fronesis") som politisk metod, i kontrast till den rationalistiska traditionens sökande efter "det rätta". Författarna menar att denna ansats har bärighet på diskussionerna om olika reformistiska traditioner i bokens första kapitel. På vad sätt?

På denna punkt i framställningen (s. 288) kommer boken in på en central utgångspunkt för den jämlikhetsstrategi boken pläderar för i det avslutande kapitlet: det Amartya Sen kallar "*the capability approach*". De följande frågeställningarna är också centrala för de resonemang som förts redan i de föregående kapitlen om att skifta över tonvikten i socialdemokratins jämlikhetssyn från omfördelning i efterhand till sociala investeringsstrategier.

Amartya Sen menar att den ekonomiska fördelningsfrågan "hur mycket har de" måste överskridas genom den bredare och djupare

frågan "vad är de förmögna att göra och att bli". Vad menas? Vilka konsekvenser får ett sådant synsätt på hur vi diskuterar (o)jämlighetens förutsättningar i samhället?

I sammanhanget introducerar boken begreppet "möjlighetshorisont" (i det följande kapitlet används Esping-Andersens begrep "opportunity structure" med samma betydelse). Vad menas?

Även om frågan återkommer i det följande, avslutande kapitlet kan det vara skäl att redan här känna på den enligt detta synsätt centrala jämlikhetsfrågan:

Hur kan man tänka sig en samhällsutveckling där alla människors möjlighetshorisont/opportunity structure fortlöpande breddas?

Sidorna 294-315. I den avslutande delen av detta kapitel på gränslinjen mellan politik och filosofi övergår författarna till en granskning av en i den politiska opinionen och kulturen växande antiliberalism med konservativa förtecken. Också gentemot den är det nödvändigt att tydligare definiera och utveckla socialdemokratins ideologiska särart.

Utgångspunkten för bokens diskussioner är något författarna (med utgångspunkt från Sheri Berman) kallar "kommunitära reaktioner". Vad är det? Vad reagerar man emot? Hur har det tagit sig uttryck historiskt, och hur tar det sig uttryck idag?

Varför är socialdemokratins förhållningssätt till dessa reaktioner så viktiga?

I sammanhanget kommer boken in på något de kallar "nykonservatism". Karaktärisera denna strömning! Nämn exempel!

Efter den inledande presentationen av nykonservatismen som politisk utmaning idag återknyter boken till den politiska filosofin via några centrala begrepp hos den klassiska antiliberalismens ledande gestalt, 1800-talsfilosofen Hegel.

Vad menade Hegel med begreppet "sittlichkeit"? På vad sätt hänger det samman med hans holistiska uppfattning av människa och samhälle? Hur skiljer sig "sittlichkeit" från det "tvillingbegrepp" Hegel använder sig av i sammanhanget, "moralität"?

När ett rådande samhälles "sittlichkeit" undergrävs av samhällets förändringar uppstår enligt Hegel "social alienation"? Vad menas? Ge exempel!

I tillstånd av social alienation får "moralitet" en delvis ny roll. Det sker något av en "moralisk vändning" i den politiska kulturen. Ge exempel på detta i modern tid!

Man kan tolka Hegels användning av begreppet "sittlichkeit" som en plädering för en konservativ samhällssyn, men också som utgångspunkt för politisk och kulturell radikalism. Hurdå? Vad är centralt om man vill göra den mer radikala tolkningen?

Avslutningsvis på kapitlet "mellan politik och filosofi" förs en kortfattad diskussion om socialdemokratins ställning i detta korsdrag.

Författarna hävdar att det i denna ställning finns inslag som vetter både mot liberalismen och mot olika former av mot liberalismen kritisk politisk filosofi. På vad sätt? Ge exempel?

Kapitel 5. Jämlikhet och social rörlighet

I detta avslutande kapitel ges en sammanfattande framställning och några ytterligare sidobelysningar av den jämlikhetsnorm som vuxit fram ur bokens strukturella och ideologiska undersökningar.

Inledningsvis karaktäriseras den i vissa avseende nya, mer universella syn på jämlikhet som boken pläderar för i tre punkter.

Vilket förhållande har dessa punkter till den övergång från fördelnings- till social investeringspolitik som författarna förespråkar?

Hur förhåller de sig till uppfattningen att socialdemokratin måste förmå fånga upp tidens kommunitära reaktioner?

Hur förhåller de sig till uppfattningen att reformeringen av de formella institutionerna måste gå hand i hand med en förändring av de informella - av utvecklingen av "en ny moralisk ordning" i samhället?

I det följande avsnittet återknyts till "homo economicus"-begreppet och nödvändigheten att jämlikhetsnormen bottnar i en annan människosyn. I anslutning till detta refereras den institutionalistiska statsvetaren Bo Rothsteins begrepp "reciprocitet".

Vad betyder detta begrepp? Hur står det i förbindelse med begreppet "social tillit? Vilken betydelse menar institutionalisterna att social tillit har i samhällsutvecklingen.

Rothstein skiljer mellan generell och partikulär tillit. Vad menas? Varför har betydelsen av generell tillit ökat?

Hur påverkas tillitsförhållandena i samhället av ökande ojämlikhet?

Rothstein menar att den kritiska faktorn för den generella tillitens utveckling är kvaliteten på samhällets institutioner, och att den på så

sätt framförallt genereras uppifrån – inte "underifrån" som man kanske i första hand tänker sig. Diskutera!

Redan i bokens andra kapitel framhöll författarna att den centrala länken att gripa för att förverkliga ökad jämlikhet idag är ett institutionellt ramverk för ökad social rörlighet. Detta är också ett centralt argument för deras uppfattning att fokus i jämlikhetsstrategin måste förskjutas från fördelnings- till social investeringspolitik. I den fortsatta framställningen utvecklas denna idé om den sociala rörlighetens betydelse ytterligare. På detta område måste man överskrida flera begränsningar i synfältet som rått på detta område i socialdemokratins idétradition.

På vad sätt menar författarna att idéinnehållet bakom den gamla valaffischen med springpojken är föråldrat?

På vad sätt menar författarna att den syn på social rörlighet som låg i Rehn-Meidnermodellens diskussioner om strukturomvandlingens krav också är föråldrad?

"Alla sociala positioner ska vara så öppna som möjligt i alla riktningar" – så formulerar författarna utmaningarna för en modern politik för ökad social rörlighet. Varför måste idén om social rörlighet idag "universaliseras" på detta sätt?

Boken återknyter sedan till de diskussioner som fördes i det föregående kapitlet om skapandet av en ny, mer jämlik "möjlighetsstruktur" och i det sammanhanget Amartya Sens "Capability Approach".

Utifrån dessa begrepp menar författarna att jämlikhetsdiskussionen måste överskrida dess traditionella fokus på lika startmöjligheter och lika utfall, och istället undersöka (o)jämlikheten som "process", dess "produktionsförhållanden". Vad menas?

När författarna framhåller den sociala rörlighetens centrala betydelse i socialdemokratins reformtänkande knyter de an till ett viktigt tema i den marxistiska idétraditionen: kritiken av den kapitalistiska arbetsfördelningen.

Hur kritiserade Marx arbetsfördelningen och vilken plats hade den i hans kritik av kapitalismen som system?

I denna kritik menar författarna att Marx lämnade en obesvarad fråga efter sig. Vilken? Är det som de säger, att vi har bättre möjligheter att besvara den frågan idag? På vad sätt?

Den sista frågan leder över till en diskussion om lönearbetarens autonomi – ett begrepp som gränsar till en aktuell diskussion om

"integritet" (som emellertid sällan handlat om arbetslivet utan mest om förhållandet mellan individen och staten). Utgångspunkten är ett referat av Gunnar Adolfssons novell "En slant för ditt hår".

Vad kan mormodern mena när hon säger "man ska aldrig sälja något som är av en själv"? Vad betyder det i ett samhälle där huvuddelen av befolkningen för sitt livsuppehälle är beroende av att sälja sin arbetskraft på en marknad?

I dagens arbetsliv, som alltmer gör anspråk på de anställdas hela personligheter och aktiva engagemang i arbetet har de dilemman som ryms här tillspetsats. Hur då? Ge exempel!

Författarna menar att det kan finnas en positiv sida i denna utveckling av arbetslivet, som kan stärka lönarbetarens integritet och autonomi. Hur då?

Vilken betydelse har i detta sammanhang en institutionell ram som understödjer social rörlighet?

I en avslutande "sidobelysningen" av frågan om social rörlighet (s. 337 ff) diskuteras dess förhållande till de växande komunitära reaktionerna och betydelsen av att den socialdemokratiska reformpolitiken idag som på 1930-talet förmår knyta an till dem.

Innebär inte ökad social rörlighet också ökad social risk? Hur kan denna sida av saken motverkas?

Ökade sociala risker i dagens samhälle som inte motverkas av en utveckling av politiskt-institutionella motvikter är en mäktig faktor bakom att de komunitära reaktionerna ofta tar sig uttryck i högerpopulistiska strömningar. I diskussionen om detta knyter författarna an till sociologen Stefan Svallfors' resonemang om förhållandet mellan klass och värderingsmönster.

Svallfors menar att man kan spåra en klassmässigt betingar skillnad i ställningstagandet till fördelningspolitiska respektive värderingspolitiska frågor. På vad sätt? Vilken betydelse har detta när det gäller samhällets förmåga att hantera globaliseringens utmaningar?

Den norske journalisten Magnus Marsdal gör med den utgångspunkten en analys av det norske Framstegspartiets framgångar har påverkats av socialdemokratins politik. Hur då?

Varför menar författarna att en politik som tonar ner värderingsfrågorna och går till offensiv i fördelningsfrågorna är problematisk idag?

Svallfors refererar den s.k. "Lipset-debatten" om orsakerna till "arbetarklassens mörka sida" i värderingsfrågor. Vad menade Lipset - och vad menade hans kritiker? Stämmer Lipsets analys i ett svenskt historiskt perspektiv?

Avslutningsvis diskuterar författarna hur ett institutionellt ramverk som understödjer maximal social rörlighet på alla positioner i samhället ska kunna motverka auktoritära och intoleranta reaktioner som kortsluter klassamhällets motståndskraft mot "mörka" politiska reaktioner. De tar i sammanhanget upp begreppet "klassamhällets allmänna motståndskraft mot social press".

Vad är det de menar framförallt påverkar denna motståndskraft?

Social rörlighet är inget "nollsummespel", skriver de. Vad menas?